

**ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА,
КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА**

БАБИЧ М. В.,

аспірант кафедри кримінально-правових
дисциплін та судочинства
(Сумський державний університет)
Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

УДК 343.1:347.965(4)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.4.2.23>

**ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ**

Стаття присвячена комплексному дослідженню ролі та значення Європейської конвенції з прав людини у формуванні системи кримінально-правового захисту адвокатської діяльності в контексті сучасних викликів правовій державі та демократичному врядуванню. Дослідження розкриває історичні передумови створення всеєвропейського механізму захисту прав людини, що зародився під час Другої світової війни внаслідок гострої необхідності запобігання майбутнім злочинам проти людяності та втілення принципу «ніколи знову».

Автор детально аналізує процес формування Європейської конвенції з прав людини, починаючи від Конгресу Європи у травні 1948 року в Гаазі, де понад 750 учасників з різних сфер суспільного життя заклали ідеологічні та концептуальні засади майбутньої конвенції, до її формального оформлення влітку 1949 року в Страсбурзі під егідою Ради Європи. Особлива увага приділяється значенню набуття чинності Конвенції 3 вересня 1953 року та її ролі як динамічного інструменту, здатного адаптуватися до змін у суспільстві та нових викликів.

У статті обґрунтовується фундаментальне значення кримінально-правового захисту адвокатської діяльності для забезпечення незалежності та ефективності професійної роботи адвокатів. Досліджуються основні аспекти значення Європейської конвенції з прав людини для кримінально-правового захисту адвокатів, зокрема право на справедливий судовий розгляд згідно зі статтею 6, що гарантує адвокатам можливість виконувати свої обов'язки без стороннього тиску; право на особисту свободу та безпеку відповідно до статті 5, яке захищає адвокатів від свавільних арештів чи затримань у зв'язку з їхньою професійною діяльністю; свободу висловлення поглядів згідно зі статтею 10, що дозволяє адвокатам вільно висловлювати професійну позицію без загрози кримінального переслідування.

Значну увагу приділено аналізу Рекомендації № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи щодо свободи здійснення адвокатської професії як важливого доповнення до Європейської конвенції з прав людини. Детально розглядаються три ключові принципи цього документа: автономія адвокатської діяльності як фундаментальна передумова забезпечення права на справедливий судовий розгляд; захист конфіденційності адвокатсько-клієнтських комунікацій як основоположний принцип ефективності правового захисту; охорона адвокатів від погроз і фізичної агресії, пов'язаної з їхньою професійною діяльністю.

Ключові слова: Європейська конвенція з прав людини, кримінально-правовий захист, адвокатська діяльність, міжнародні стандарти, автономія адвокатури, конфіденційність комунікацій.

Babych M. V. The European Convention on Human Rights as the Basis of Criminal Law Protection of Advocacy: International Standards and their Values

This article is dedicated to a comprehensive examination of the role and significance of the European Convention on Human Rights in establishing a system of criminal law protection for legal practice within the context of contemporary challenges to the rule of law and democratic governance. The research unveils the historical prerequisites for creating a pan-European human rights protection mechanism that emerged during World War II because of the urgent necessity to prevent future crimes against humanity and embody the principle of "never again."

The author conducts a detailed analysis of the European Convention on Human Rights formation process, beginning with the Congress of Europe in May 1948 in The Hague, where over 750 participants from various spheres of public life laid the ideological and conceptual foundations for the future convention, through to its formal establishment in the summer of 1949 in Strasbourg under the auspices of the Council of Europe. Particular attention is devoted to the significance of the Convention's entry into force on September 3, 1953, and its role as a dynamic instrument capable of adapting to societal changes and emerging challenges.

The article substantiates the fundamental importance of criminal law protection for legal practice in ensuring the independence and effectiveness of lawyers' professional work. The study examines the principal aspects of the European Convention on Human Rights' significance for the criminal law protection of lawyers, specifically the right to a fair trial under Article 6, which guarantees lawyers the ability to perform their duties without external pressure; the right to liberty and security of person according to Article 5, which protects lawyers from arbitrary arrests or detention in connection with their professional activities; and freedom of expression under Article 10, which allows lawyers to freely express their professional position without the threat of criminal prosecution.

Considerable attention is paid to analysing Recommendation No. R (2000) 21 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the freedom of exercise of the profession of lawyer as an important supplement to the European Convention on Human Rights. Three key principles of this document are examined in detail: the autonomy of legal practice as a fundamental prerequisite for ensuring the right to a fair trial; protection of the confidentiality of lawyer-client communications as a foundational principle of effective legal protection; and safeguarding lawyers from threats and physical aggression related to their professional activities.

Key words: *European Convention on Human Rights, criminal law protection, legal practice, international standards, autonomy of the legal profession, confidentiality of communications.*

Вступ. Сучасний розвиток правової системи характеризується посиленням ролі міжнародних стандартів у формуванні національного законодавства, особливо в контексті захисту професійних прав та свобод. Адвокатська діяльність, як невід'ємна складова системи правосуддя, потребує особливого кримінально-правового захисту, оскільки саме від незалежності та безпеки адвокатів залежить ефективність реалізації конституційного права на кваліфіковану правову допомогу. Європейська конвенція з прав людини, прийнята в результаті трагічного досвіду Другої світової війни та необхідності запобігання майбутнім злочинам проти людяності, сформувала унікальну систему міжнародно-правових гарантій, що

стали фундаментом для захисту не лише громадян, а й тих професійних груп, які забезпечують реалізацію їхніх прав.

Особливе місце в цій системі займає кримінально-правовий захист адвокатської діяльності, який виходить за межі звичайного професійного статусу та набуває характеру публічного інтересу. Адвокати, виконуючи функції представництва та захисту, часто стають об'єктами тиску, залякування та навіть фізичної агресії, що не лише порушує їхні особисті права, але й підриває основи справедливого судочинства. Тому переконанні, що дослідження ролі Європейської конвенції з прав людини у формуванні кримінально-правових механізмів захисту адвокатської діяльності набуває особливої актуальності в контексті сучасних викликів правовій державі та демократичному врядуванню.

Постановка завдання. Метою дослідження є комплексний аналіз ролі та значення Європейської конвенції з прав людини у формуванні системи кримінально-правового захисту адвокатської діяльності, визначення основних міжнародних стандартів та механізмів їх реалізації в національному правовому просторі.

Результати дослідження. Ідея створення всеєвропейського механізму захисту прав людини зародилася ще під час Другої світової війни, коли гостро постало питання про необхідність запобігання майбутнім злочинам проти людяності. Метою цього задуму було створення правової основи, яка б унеможливила безкарне порушення прав і свобод з боку державної влади та втілила заклик до «ніколи знову». Поворотним моментом у цьому процесі став Конгрес Європи, що відбувся у травні 1948 року в Гаазі. На ньому зібралися понад 750 учасників – від впливових політичних діячів до представників академічної спільноти, профспілок, релігійних організацій, бізнесу та громадянського суспільства з усього континенту [1].

Саме цей форум заклав ідеологічні та концептуальні засади майбутньої конвенції, запропонувавши перелік основоположних прав, які мали бути гарантовані. До нього увійшли й положення, запозичені з Загальної декларації прав людини ООН. Формальне оформлення документа відбулося влітку 1949 року в Страсбурзі під егідою Ради Європи, де понад сотня парламентарів з різних країн працювала над його остаточним текстом.

Європейська конвенція з прав людини є міжнародним договором у сфері прав людини, який укладено між державами-членами Ради Європи (їх на сьогодні 47), і не варто плутати її з актами Європейського Союзу. Велика Британія стала першою державою, яка ратифікувала цей документ у березні 1951 року. Підписавши Конвенцію, країни-учасниці взяли на себе обов'язок дотримуватися закріплених у ній стандартів та гарантувати захист фундаментальних прав кожної особи на своїй території. Цей документ відіграє центральну роль у зміцненні принципів правової держави та розвитку демократичного врядування в Європі.

Офіційно Конвенція набула чинності 3 вересня 1953 року. Вона була задумана як динамічний і водночас доступний інструмент, здатний адаптуватися до змін у суспільстві та нових викликів. Її значення полягає не лише в захисті громадян від зловживань з боку держави, а й у зобов'язанні самих держав активно забезпечувати дотримання прав і свобод. З моменту її ухвалення Європейська конвенція з прав людини суттєво сприяла формуванню високих стандартів у сфері прав людини та підвищенню рівня правосвідомості як у державах Ради Європи, так і за її межами [2].

Кримінально-правовий захист адвокатської діяльності має фундаментальне значення для забезпечення незалежності та ефективності професійної роботи адвокатів, оскільки створює юридичні гарантії, які запобігають неправомірному втручання державних інституцій і сприяють належному виконанню професійних функцій. Цей захист виходить за межі традиційного розуміння професійної безпеки та набуває характеру публічного інтересу, адже від можливості адвокатів вільно здійснювати свою діяльність безпосередньо залежить реалізація конституційного права громадян на кваліфіковану правову допомогу та справедливий судовий розгляд.

Специфіка адвокатської професії полягає в тому, що адвокати часто стають об'єктами тиску з боку різних суб'єктів, включаючи правоохоронні органи, державні структури, політичні сили [3], а іноді навіть злочинні угруповання, особливо під час ведення резонансних

справ або захисту політично мотивованих обвинувачених. Такий тиск може проявлятися у формі незаконних кримінальних переслідувань, сфабрикованих обвинувачень, погроз, фізичного насильства, обшуків офісів без належних правових підстав, незаконного втручання в конфіденційні комунікації з клієнтами, а також різноманітних форм психологічного тиску та залякування.

Європейська конвенція з прав людини відіграє центральну роль у формуванні правового підґрунтя для захисту адвокатів, встановлюючи стандарти, які гармонізують національні та міжнародні підходи до їхньої охорони в межах кримінального права. Ця роль є особливо важливою в контексті європейської інтеграції, оскільки Конвенція створює єдиний правовий простір, у якому всі держави-учасниці Ради Європи зобов'язані дотримуватися однакових стандартів захисту адвокатської діяльності незалежно від національних особливостей їхніх правових систем.

Важливість кримінально-правового захисту адвокатської діяльності також обумовлена тим, що адвокати виконують не лише функцію захисту інтересів окремих клієнтів, але й сприяють загальному зміцненню верховенства права та демократичних принципів у суспільстві. Їхня робота часто пов'язана з виявленням порушень з боку державних органів, захистом громадянських прав та свобод, боротьбою з корупцією та зловживаннями владою. Тому будь-яке неправомірне втручання в адвокатську діяльність не лише порушує права конкретного адвоката, але й підриває основи правової держави, створюючи загрозу для всієї системи захисту прав людини.

Крім того, кримінально-правовий захист адвокатської діяльності має превентивний характер, оскільки його наявність та ефективність створюють психологічний бар'єр для потенційних порушників, які можуть розглядати можливість тиску на адвокатів. Це особливо важливо в умовах авторитарних тенденцій або політичної нестабільності, коли влада може бути схильна до обмеження діяльності незалежних правозахисників та адвокатів як засобу контролю над суспільством та судовою системою.

Основні аспекти значення Європейської конвенції з прав людини для кримінально-правового захисту адвокатів включають такі положення:

1. Право на справедливий судовий розгляд (стаття 6): адвокати є ключовими суб'єктами у забезпеченні реалізації права на справедливий суд, що передбачає доступ до незалежного та неупередженого правового захисту. Стаття 6 Європейської конвенції з прав людини закріплює принципи, які гарантують адвокатам можливість виконувати свої обов'язки без стороннього тиску, що є невід'ємною частиною захисту права на справедливий процес.

2. Право на особисту свободу та безпеку (стаття 5): це положення захищає адвокатів від свавільних арештів чи затримань, що можуть виникати у зв'язку з їхньою професійною діяльністю, зокрема під час представлення інтересів клієнтів у суді чи участі у справах із високим суспільним резонансом.

3. Свобода висловлення поглядів (стаття 10): адвокати мають право вільно висловлювати професійну позицію щодо справ, які вони ведуть, без загрози кримінального переслідування за судові виступи чи публічні висловлювання, за умови дотримання етичних і правових норм.

Таким чином, Європейська конвенція з прав людини виступає основоположним міжнародним документом, який забезпечує кримінально-правовий захист адвокатів, створюючи юридичні рамки для їхньої незалежності та безпеки, що є передумовою для якісного виконання професійних обов'язків.

Доповненням до Європейської конвенції з прав людини є Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи щодо свободи здійснення адвокатської професії, яка становить важливий елемент міжнародного правового регулювання. Цей документ встановлює принципи, спрямовані на захист адвокатів від неправомірного впливу з боку державних структур, правоохоронних органів чи інших суб'єктів [4].

1) автономія адвокатської діяльності є фундаментальною передумовою забезпечення права на справедливий судовий розгляд, що має особливе значення для захисту прав людини в кримінальних провадженнях. Ця автономія передбачає можливість адвокатів здійснювати

професійні функції без зовнішнього тиску чи втручання, що є критично важливим для ефективного надання правової допомоги, захисту інтересів клієнтів і представництва в суді. Специфіка завдань адвокатури вимагає гарантування максимальної незалежності, що є необхідною умовою для якісного виконання професійних обов'язків. Така незалежність означає свободу від будь-яких форм впливу, зокрема з боку державних інституцій, місцевих органів влади, правоохоронних структур, прокуратури, політичних організацій, громадських об'єднань, інших адвокатів, а також особистих інтересів самого адвоката. Забезпечення цієї автономії виступає запорукою належної реалізації адвокатами їхніх професійних функцій і сприяє утвердженню верховенства права [5, с. 47];

2) захист конфіденційності адвокатсько-клієнтських комунікацій є основоположним принципом, що забезпечує ефективність правового захисту в кримінальних провадженнях. Цей принцип гарантує нерозголошення інформації, отриманої адвокатом від клієнта, створюючи правовий імунітет для комунікацій, пов'язаних із наданням юридичних консультацій. Конфіденційність охоплює запити клієнта щодо правової допомоги, відомості, передані для підготовки консультацій, а також відповідні запити адвоката про необхідні факти. Крім того, вона поширюється на юридичні рекомендації, надані адвокатом. Метою цього захисту є стимулювання клієнтів до повного розкриття інформації, що дозволяє адвокатам ефективно спрямовувати їхні дії та вирішувати правові конфлікти. Конфіденційність застосовується до різних форм комунікації, зокрема усних і письмових повідомлень, електронного листування, невербальних сигналів (наприклад, жестів) і дій клієнта, таких як передача документів [6];

3) охорона адвокатів від погроз і фізичної агресії, пов'язаної з їхньою професійною діяльністю, становить важливий аспект кримінально-правового захисту. Адвокати, які представляють клієнтів у складних кримінальних справах, можуть зазнавати тиску чи насильства з боку правоохоронних структур, злочинних угруповань або, в окремих випадках, навіть професійних асоціацій. Незалежне виконання адвокатських функцій є юридично гарантованим принципом у багатьох правових системах, однак на практиці ці гарантії часто не реалізуються повною мірою. Переслідування адвокатів, що включають залякування чи фізичні напади, підривають їхню здатність ефективно виконувати професійні обов'язки та загрожують верховенству права. Міжнародні стандарти, зокрема Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи, наголошують на необхідності захисту адвокатів від таких загроз для забезпечення їхньої безпеки та автономії.

Висновки. Проведене дослідження демонструє, що Європейська конвенція з прав людини сформувала комплексну систему кримінально-правового захисту адвокатської діяльності, яка базується на фундаментальних принципах справедливого судочинства, особистої свободи та свободи вираження думок. Ця система не є статичною конструкцією, а являє собою динамічний механізм, здатний адаптуватися до нових викликів та загроз, що постають перед адвокатською спільнотою в умовах трансформації сучасного суспільства.

Особливого значення набуває той факт, що кримінально-правовий захист адвокатів згідно з Конвенцією не обмежується лише захистом від фізичного насильства чи незаконного переслідування, а охоплює широкий спектр професійних гарантій, включаючи автономію адвокатської діяльності, конфіденційність комунікацій з клієнтами та право на вільне висловлення професійної позиції. Такий комплексний підхід відображає розуміння того, що ефективність системи правосуддя прямо залежить від можливості адвокатів здійснювати свою діяльність без зовнішнього тиску та загроз.

Водночас дослідження виявляє існування певного розриву між міжнародними стандартами та їх практичною реалізацією на національному рівні. Попри наявність чітких міжнародних зобов'язань, багато держав-учасниць Ради Європи все ще стикаються з проблемами забезпечення належного кримінально-правового захисту адвокатів. Це свідчить про необхідність не лише формального впровадження міжнародних стандартів у національне законодавство, але й створення ефективних механізмів їх практичної реалізації та контролю за їх дотриманням.

Список використаних джерел:

1. What is the European Convention on Human Rights (ECHR)? *Amnesty International* : website. URL : <https://www.amnesty.org.uk/what-is-the-european-convention-on-human-rights> (date of appeal : 04.06.2025)
2. Європейська конвенція з прав людини : міжнародний документ від 04 лист. 1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 04.06.2025).
3. Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи про свободу професійної діяльності адвокатів. *Верховний суд України* : вебсайт. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf (дата звернення: 04.06.2025).
4. Обловацька Н.О. Незалежність адвокатури: теоретичні аспекти. *Право.ua*. 2021. № 1. С. 46–49.
5. Коваль О. А. Адміністративно-правове забезпечення реформи адвокатури України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Коваль Олександр Анатолійович ; Київський національний університет технологій та дизайну. Київ, 2023. 202 с
6. Attorney-Client Privilege. *Thomas Reuters. Practical Law* : website. URL : [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-506-8557?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-506-8557?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true) (date of appeal : 04.06.2025)

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.08.2025

Дата публікації: 26.09.2025

